

Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у США

Марія Радішевська

Стаття присвячена вивченню педагогічного досвіду США щодо підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. З'ясовано ступінь розробленості проблеми формування інтерактивної компетентності у зарубіжній літературі. Визначено механізми та принципи формування цієї компетентності. Обґрунтовано необхідність її формування у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: інтерактивна компетентність, учителі гуманітарних спеціальностей, фахова підготовка, формування компетентності.

Наука XXI століття розвивається досить швидко. Її розвиток спричинений низкою чинників, зокрема таких: 1) перехід суспільства у глобальному просторі від індустріально-технічного устрою до інформаційно-культурного; 2) зміна освітньої парадигми на таку, що ставить за мету «гуманізувати» навчально-виховний процес і забезпечити кожному людину можливістю отримувати необхідні знання; 3) розвиток умінь до навчання й інновації; 4) розвиток умінь користуватися інформацією, технічними і медійними засобами; 5) збагачення життєвого, знаннєвого та професійного досвіду тощо. Зі змінами у новітній історії суспільства та освіти з'являються і нові вимоги до тих, хто навчає, і до тих, кого навчають.

Як вважають американські вчені Б. Тріллінг та Ч. Фейдел, пріоритетними вимогами для всіх учасників навчально-виховного процесу у XXI ст. є такі: а) проявляти здатність швидко набувати знання; б) вміти застосувати нові знання на практиці; в) використовувати набуті знання та досвід у спілкуванні; у роботі команди; у завданнях, метою яких є вирішення проблемного питання; у здійсненні інноваційної діяльності і т.д. [10, с. 1–35].

Вважаємо, що зазначені зміни глобального суспільства, а також нові вимоги до отримання та застосування знань лежать в основі формування інтерактивної компетентності і є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Мета нашої статті* – на основі зарубіжної літератури проаналізувати рівень розробленості проблеми формування інтерактивної компетентності; вивчити механізми та принципи її формування; виокремити інтерактивні технології навчання та перевірити їх валідність у ході експериментального впровадження.

Аналіз друкованих праць провідних педагогів США дав можливість виявити, що лінгвістичні особливості формування інтерактивної компетентності розроблені у роботах П. Ур, Д. Нанена, В. Ріверз та ін.; психолого-педагогічні механізми цієї

проблеми висвітлені у роботах Р. Еліс, Т. Лінч, Х.Д. Брауна, Л. Виготського, Л. ван Лаєра, Р.Дж. Піетро, Д. Річардс, Б. Періш та Т. Хірш. Філософські засади формування інтерактивної компетентності зазначені в роботах М.В. Ослон, В.Е. Бегерманн, Ч. Фейдела та В. Тріллінга. Розроблені також моделі формування інтерактивної компетентності М. Лонгом та Фландерсом.

Однак, слід наголосити на відмінності інтеракції (взаємодії) від комунікації (спілкування). В англomовному тлумачному словнику Лонгман *комунікація* визначена як процес, завдяки якому люди обмінюються певною інформацією чи висловлюють власні думки і почуття [5, с. 288].

На думку Х. Дугласа Брауна, *інтерація* – це партнерський обмін думками, почуттями й ідеями двох або більше людей, результатом якого є позитивний вплив учасників взаємодії один на одного [2, с. 80–140].

Як бачимо, комунікація є тільки процесом обміну думок або почуттів, тоді як інтеракція, що є взаємодією, – це обмін думками чи ідеями у межах співробітництва. Тому, як зазначено у міжнародному освітньому документі Європейське Мовне Портфоліо, пріоритетом спілкування повинна бути взаємодія та компетентнісний підхід до вивчення іноземної мови, літератури та інших гуманітарних дисциплін [1, с. 5–30].

Інтерактивна компетентність розглядається вченими в таких аспектах: у *комунікативному* аспекті – як здатність діяти відповідно до критеріїв спілкування з однолітками та дорослими (Е. Тцуї, Ф. Клішпел, Л. Виготський та ін.); у аспекті *взаємодії* – як знання про правила поведінки з учителем та з іншими учнями (В. Ріверз, Р. Еліс, Л. ван Лаєр та ін.); в *інформативному* аспекті – як обмін думками, почуттями та ідеями між всіма учасниками спілкування, результат якого – взаємний вплив (Х.Д. Браун, Т. Лінч, Д. Річардс, Б. Періш, Д. На-нен та ін).

Згідно з науковими дослідженнями вищезгаданих учених, формування інтерактивної компетентності відбувається на різних рівнях, а саме: 1) *на рівні інтеракції між учнями* (у ході виконання певного кооперативного завдання, що має на меті створити атмосферу співробітництва і допомогти учням зробити погоджений вибір або прийняти спільне рішення у роботі над поставленою проблемою); 2) *на рівні інтерактивного читання* (у процесі читання автентичного тексту або будь-якого іншого матеріалу, що допомагає учням прокоментувати прочитане в усній чи письмовій формі); 3) *на рівні інтерактивного слухання* (під час прослуховування автентичної інформації, записаної у різному аудіо-форматі, метою якого є отримання необхідних знань учнями для подальшого виконання ними спільного завдання, проекту або дослідження).

Слідуючи за Ф. Клішпелом та Д. Річардсом, виділимо механізми функціонування інтеракції, які були визначені завдяки впровадженню в освітній процес навчальних технологій із застосуванням п'яти органів чуття людини. За

твердженням учених, справжня інтеракція відбувається з урахуванням таких *механізмів*: контакту очей; сфокусованого слухання; тактильного вивчення; залучення запахових та смакових відчуттів [4, с. 30–100; 8, с. 84–144].

Окрім уже виділених рівнів та механізмів інтеракції, відомий американський учений Лео ван Лаєр виокремлює такі *принципи формування інтерактивної компетентності*: 1) обізнаність; 2) автоматичність; 3) автентичність. **Принцип обізнаності** – це набуття нових знань за допомогою вже існуючих знань та досвіду. **Принцип автоматичності** – це бажання, власний індивідуальний вибір та відповідальність навчатися та отримувати задоволення від процесу отримання нової інформації. **Принцип автентичності** – це внутрішня мотивація щодо виконання певних завдань із дотриманням установлених вимог [11, с. 80–140].

Інші дослідники, наприклад Б. Фішер та Л. Фішер, наголошують на важливості окремих стилів викладання, які є професійною складовою формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. Ними запропоновано *п'ять стилів викладання*: 1) стиль, що спрямований на вчителя; 2) стиль, що спрямований на зміст; 3) стиль, що спрямований на учня; 4) стиль, що спрямований на взаємодію між вчителем і учнем; 5) стиль, що спрямований на зміст навчання і на особистість учня [7, с. 84–142].

1. *Стиль, спрямований на вчителя* – передбачає, що вчитель є центром викладання. Він ухвалює рішення щодо методів викладання та пояснення матеріалу на занятті. Вчитель постає прикладом для наслідування перед учнями у тому, як необхідно вивчати навчальний матеріал. Учителі, які дотримуються цього стилю викладання, дають суб'єктивну оцінку роботі учнів на занятті.

2. *Стиль, спрямований на зміст* – передбачає, що головним завданням викладання є систематична обробка інформації з певного навчального предмета з урахуванням індивідуальних здібностей учнів. Вчитель діє у ролі експерта, тому, серед інших методів викладання, вчитель також застосовує лекції і формальні дискусії. Оцінка знань учнів здійснюється за об'єктивними критеріями.

3. *Стиль, спрямований на учня* – передбачає, що вчитель є порадником і має особливе ставлення до кожного з учнів. Велика увага приділяється навчальним цілям, поставленим учителем та учнями, а також різноманітним ресурсам і критеріям оцінювання. Викладання побудоване відповідно до потреб учнів. Ключовими методами викладання стають групові дискусії, симуляції, презентації та вибір учнями незалежного ритму вивчення предмета. Важливим компонентом є також учнівський позашкільний досвід із будь-якої сфери власного життя. Такий стиль викладання має на меті інтеракцію між учителем та учнями і між самими учнями.

4. *Стиль, спрямований на взаємодію між учителем та учнями* – передбачає, що учні разом з вчителем спільно планують навчальний процес. У такому кооперативному плануванні вчитель підтримує учнівську участь у навчальному процесі і бере до уваги всі потреби своїх учнів.

5. *Стиль, спрямований на зміст навчання та на особистість учнів* – передбачає певну рівновагу між об'єктивними критеріями викладання та сприймання навчального матеріалу та потребами учнів. Запроваджуючи такий стиль, вчитель однаково хвилюється і за учнів, і за зміст навчання. Мета цього

стилю викладання – допомога учням з різними можливостями у досягненні навчальних цілей і розвиток їхньої автономної освіти.

Вважаємо, що вибір певного стилю викладання або поєднання елементів декількох стилів значно покращить рівень та якість взаємодії між учителем та учнями і між самими учнями на занятті.

Іншими практичними засадами формування інтерактивної компетентності, як стверджують Д. Річардс та Т. Роджерс, є використання інтерактивних технологій навчання. За визначенням уже згаданих учених, *інтерактивні технології* – це широка різноманітність вправ та видів навчальної діяльності, що застосовуються на заняттях з метою взаємодії, кооперації та співробітництва між учнями [8, с. 84–144].

Серед найбільш ефективних інтерактивних технологій навчання, Д. Річардс та Т. Роджерс виділяють такі:

- *«групова динаміка»* – надає учням умови гнучко працювати у парному або груповому режимі;
- *«опитування та анкетування»* – забезпечує учнів можливістю запитати та відповісти на запитання з реального життя;
- *«рольова гра»* – допомагає учням розвивати критичне мислення, щоб виконати певне комунікативне завдання;
- *«розв'язання проблеми»* – пропонує учням окрему проблему, яку необхідно вирішити, співпрацюючи з іншими учнями;
- *«письмо, зосереджене на читачеві»* – об'єднує учнів усіх рівнів розвитку писемних здібностей;
- *«персоналізоване читання або слухання»* – мотивує учнів розвивати знання про себе, як читачів та слухачів, що значно оптимізує виконання завдань у парному чи груповому режимах;
- *«розповідь історій»* – дає змогу учням використовувати власний досвід із реального життя з метою наочності інших учнів.

У першій декаді квітня 2010 року на базі ННІ іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка у п'яти групах студентів III курсу був проведений I етап експерименту в рамках нашого дисертаційного дослідження. У ході експерименту було здійснено практичне впровадження виокремлених нами раніше інтерактивних технологій. За результатами дослідження виявлено фактори, що оптимізують роботу учнів на занятті, а саме:

- 1) учні стають менш пасивними у наданні відповіді та виконанні завдань учителя;
- 2) учні стають більш активними слухачами та читачами;
- 3) учні користуються власним лінгвістичним та життєвим досвідом;
- 4) учні практикують мову, яку вони вивчають, та покращують плавність і чіткість вимови;

5) учні взаємодіють із текстовим матеріалом та іншими учнями.

Отже, дослідивши порушену проблему, доходимо таких педагогічно релевантних висновків:

1) створення і функціонування інтеракції у навчальному процесі відбувається з урахуванням механізмів п'яти органів чуття людини: контакту очей, сфокусованого слухання, тактильного вивчення, запахового та смакового сприйняття;

2) формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей базується на трьох принципах: принципі обізнаності, принципі автоматичності, принципі автентичності;

3) формування інтерактивної компетентності стає ефективним за умови застосування таких стилів викладання: стилю, спрямованого на вчителя; стилю, спрямованого на зміст; стилю, спрямованого на учня; стилю, спрямованого на взаємодію між вчителем та учнями; стилю, спрямованого на зміст навчання і на особистість учня;

4) запровадження визначених інтерактивних технологій покращує процес навчання і створює позитивні зміни у взаємодії між вчителем та учнями.

Список використаних джерел:

1. *Європейське Мовне Портфоліо: Метод. видання / Уклад. О. Карп'юк. – Тернопіль: ЛібраТерра, 2008. – 112 с.*
2. *Brown H. D. Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy. Prentice Hall Regents, 1994. – 162 p.*
3. *Hall J. K. and others. Second and Foreign Language Learning through Classroom Interaction. Publishers, 2000. – P. 110–150.*
4. *Klippel F. Keep Talking. Communicative Fluency Activities for Language Teaching. CUP, 2002. – 187 p.*
5. *Longman Exams Dictionary. Pearson Education Limited, 2006. – 1833 p.*
6. *Nunan D., Tsui Amy B. B. and others. English Applied Linguistics Introducing Classroom Interaction. Pinguin Publishers, 1995. – P. 6–107.*
7. *Olson M. W., Begermann V. E. In the Classroom. An Introduction to Education. McGraw Hill, 1998. – 180 p.*
8. *Richards J. C. Reflective Teaching in Second Language Classroom. CUP, 1994. – P. 84–144.*
9. *Shoemaker C. L., Shoemaker F. F. Interactive Techniques for the ESL Classroom Interaction. Heinle & Heinle Publishers, 1991. – P. 20–45.*
10. *Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills. Learning for Life in Our Times. Published by Jossey-Bass. USA, 2009. – 206 p.*
11. *Van Lier L. Interaction in the Language Curriculum: Awareness, Authenticity, Autonomy. New York and London, 1996. – 145 p.*